

Handläggare:
Krister Stralström, 08-508 29 758

Till
Socialroteln

Remissen om Ett Stockholm för alla - Program för tillgänglighet och delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2018-2023

Svar på remiss från Socialroteln (dnr 171-1831-2016).

Sammanfattning

Koncernledningen anser att programmet i sin helhet är bra utformat samtidigt som det finns delar som kan utvecklas för att få till en skarpare styrning. Koncernledningen vill t.ex. lyfta fram betydelsen av att respektive bolagsstyrelse och bolag formulerar sina egna mål och aktiviteter tillhörande programmet. Detta för att på bästa sätt möjliggöra ändamålsenlig styrning som integrerar med den befintliga verksamheten.

I fokusområdet om rätten till arbete och försörjning innehåller programförslaget en formulering innebärande att samma ansvarstagande som bolaget tar ska efterfrågas hos andra arbetsgivare, i upphandlingar. Detta är något koncernen anser skulle behöva förtydligas i fråga om nivån för exempelvis upphandlade entreprenader. Eventuella krav på bolagens entreprenörer utöver redan existerande krav i gällande lagstiftning riskerar att påverka bolagens konkurrenskraft och affärsmässighet negativt samt vara oskäligen ur upphandlingsrättslig synvinkel.

I fokusområdet om rätten att kunna förflytta sig, vistas i och använda Stockholms inne- och utemiljö samt att ha en fungerande bostad och garanteras säkerhet i krig, behöver programmet förtydligas om det innebär extra åtaganden utöver det som redan fastslås i gällande lagstiftning. Åtaganden utöver gällande lagstiftning riskerar att skapa ett stort behov av ombyggnationer alternativt leda till utpekade ansvar från staden som inte lyder lika med lagstiftning.

Koncernledningen anser att programmet bör ange tydligare avgränsningar i riktning mot att bolagen hellre bör ha uttalat ansvar i de fokusområden där bolagens verksamhet direkt går att koppla till en utveckling eller naturlig påverkan på berört fokusområde.

Ärendet

Stadsledningskontoret har utarbetat ett förslag till reviderat program i samarbete med funktionshindersorganisationer, förvaltningar och bolag i staden. Det bygger på FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, barnkonventionen, Europakonventionen och andra internationella konventioner samt svensk

funktionshinderspolitik och lagstiftning. Därutöver har en utvärdering av det tidigare programmet beaktats.

En ändring av programmets nuvarande benämning föreslås till ”Ett Stockholm för alla – Program för tillgänglighet och delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2018-2023”.

Det reviderade programmet ska användas av stadens nämnder och bolagsstyrelser i arbetet med att identifiera, förebygga och undanröja de hinder för delaktighet i omgivningen som bristande tillgänglighet och ojämlika levnadsvillkor medför för personer med funktionsnedsättning. Arbetet ska också bidra till ökad jämställdhet och till att barnrättsperspektivet beaktas.

Åtta fokusområden för stadens nämnder och bolagsstyrelser preciseras. Arbetet inom varje fokusområde ska, med hjälp av funktionshindersperspektivet, ta sikte på att förverkliga stadens vision och mål om att Stockholm ska vara tillgängligt för alla, oavsett funktionsförmåga, och att personer med funktionsnedsättning ska kunna vara fullt delaktiga i samhället på jämlika villkor som alla andra, utan diskriminering.

De åtta fokusområdena är:

1. Rätten till arbete och försörjning
2. Rätten till utbildning och att få det stöd som behövs för att nå kunskapsmålen
3. Rätten att kunna förflytta sig, vistas i och använda Stockholms inne- och utemiljö samt att ha en fungerande bostad och garanteras säkerhet i kris
4. Rätten till information och kommunikation samt att få tillgång till ny teknik
5. Rätten till bästa möjliga hälsa
6. Rätten till individuellt stöd
7. Rätten till en meningsfull fritid
8. Rätten att delta i demokratin

Nämnder och bolagsstyrelser ansvarar för att genomföra och förverkliga programmet. Detta görs inom ramen för ordinarie planering och uppföljning av verksamheten samt i samråd med funktionshindersråden. Under varje fokusområde lämnas förslag på indikatorer som nämnder och bolagsstyrelser kan använda som stöd. Programmet föreslås gälla åren 2018-2023.

Socialroteln har remitterat ”Ett Stockholm för alla - Program för tillgänglighet och delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2018-2023” till bl.a. Stockholms Stadshus AB, som i sin tur remitterat vidare till samtliga dotterbolag. Stockholm Parkering, S:t Erik Försäkring och S:t Erik Livförsäkring har valt att inte svara på remissen. Nedan följer en redovisning av bolagens remissvar i huvudsak. Remissvaren i sin helhet återfinns i bilagorna.

Underremiss

AB Svenska Bostäders remissvar har i huvudsak följande lydelse:

Svenska Bostäder föreslår ändringar i texten för underrubrikerna 3.4 och 3.7.

3.4

I texten står det att "Personer med funktionsnedsättning ska kunna få en bostad på bostadsmarknaden på jämlika villkor som andra". Att anpassa hela bostadsbeståndet är idag ekonomiskt orimligt och när det gäller äldre fastigheter kan det till och med vara omöjligt att göra alla lägenheter tillgängliga – ett tydligt exempel är dotterbolaget Stadsholmens kulturellt unika bestånd. Svenska Bostäder föreslår att texten ändras till "I det befintliga beståndet ska tillgängligheten förbättras i samband med renovering eller ombyggnation, där så är fysiskt och ekonomiskt skäligt. Om åtgärd i befintlig fastighet inte är möjlig, ska hyresgäst erbjudas tillgänglig lägenhet".

3.7

Punkt 3.7 berör skydd och säkerhet i stadens fastigheter. Här står det i händelse av kris ska staden säkerställa "att alla människor oavsett ålder och funktionsförmåga kan sättas i säkerhet...". På samma sätt som i punkt 3.4 ser Svenska Bostäder svårigheter att bygga om och anpassa hela beståndet så att alla oavsett funktionsförmåga garanteras ett tryggt och säkert boende. Svenska Bostäder föreslår att texten ändras till att staden ska "garantera säkerhet och trygghet för alla oavsett ålder och funktionsförmåga genom ombyggnation och tillgänglighetsanpassning där så är fysiskt och ekonomiskt skäligt". Även när det gäller säkerheten ska hyresgäst med funktionsnedsättning erbjudas annan lägenhet där säkerhet och trygghet kan garanteras (*bilaga 1*).

AB Familjebostäders remissvar har i huvudsak följande lydelse:

Familjebostäder berör två områden, där föreslagna formuleringar skulle få för bolaget mindre lämpliga följder:

Fokusområde 1 - Rätten till arbete och försörjning

Programförslaget innehåller en formulering innebärande att samma ansvarstagande som bolaget tar ska efterfrågas hos andra arbetsgivare, i upphandlingar. Bolaget skulle uppskatta ett klarläggande i fråga om nivån härvidlag för upphandlade byggnadsentreprenader. Eventuella krav på bolagets entreprenörer utöver redan existerande krav i gällande lagstiftning riskerar att påverka bolagets konkurrenskraft och affärsmässighet negativt samt vara oskäliga ur upphandlingsrättslig synvinkel.

Fokusområde 3 – Rätten att kunna förflytta sig, vistas i och använda Stockholms inne- och utemiljö samt att ha en fungerande bostad och garanteras säkerhet i kris

I avsnitt 3.2 t o m 3.4 beskrivs de arbetssätt som ska råda avseende bostadsproduktion och i övrigt i bolagets verksamhet. Bolaget har att säkerställa tillgänglighet genom att följa uppställda föreskrifter i bl a Plan- och bygglagen (PBL). Personer med särskilda behov kan erbjudas bostad med särskild service alternativt bostadsanpassning genom Stockholms Stad.

I avsnitt 3.7 anges därefter att planering av utrymning ska ske så att "alla oavsett ålder och funktionsförmåga kan sättas i säkerhet och hållas informerade". Bolagets fastigheter är uppförda vid helt olika tidpunkter och är också mycket olika utformade t ex vad gäller allmänna utrymmen. Även om bolaget bedriver ett mycket väl utvecklat brandskyddsarbete torde det vara orimligt att *garantera* alla människors säkerhet vid brand i en fastighet. Ett brandskyddsarbete som skulle inkludera ombyggnader och

extraåtgärder utöver gällande lagkrav torde vidare öka kostnaderna för produktion och förvaltning på ett markant sätt, som inte motsvaras av en förväntad höjd hyresnivå.

Bolaget föreslår med hänvisning till ovanstående att stycket justeras och att programmet istället klarlägger bostadsbolagens skyldighet att följa gällande lagstiftning rörande säkerhet i byggnader (*bilaga 2*).

AB Stockholmshems remissvar har i huvudsak följande lydelse:

Fokusområde 1: Rätten till arbete och försörjning

Stadens verksamheter ska arbeta aktivt med att öka tillgängligheten så att personer med funktionsvariation kan få och behålla ett arbete och ska vara ett föredöme på arbetsmarknaden med att erbjuda jobb på jämlika villkor, till alla. Emellertid kan krav på tillgänglighet i upphandling i förhållande till omfattning och ev. otydlighet leda till att anbudsgivare höjer priser eller avstår från att lämna anbud. Denna risk ser bolaget i takt med införandet av alltmer komplexa krav som ställs på entreprenörer som ska lämna anbud även om entreprenörerna de facto redan uppfyller kraven.

Vidare kan denna typ av krav vara oskäliga ur upphandlingsrättslig synvinkel och därmed leda till överklaganden. Ett sådant krav ska iså fall ställas efter noggrann övervägning i det enskilda fallet.

Fokusområde 3:

Under rubrik 3.7 fastställer programmet att stadens nämnder och bolagsstyrelser i planeringen av utrymning, säkerhet och krisberedskap ska se till att alla människor oavsett ålder och funktionsförmåga kan sättas i säkerhet och hållas informerade.

Rubrikens innehåll uppfattas dock något otydligt, då det inte specificerar ansvar eller hur säkerheten kan garanteras. Äldre fastigheter är inte alltid möjliga att anpassa för tillgängliga utrymningsvägar och vissa ombyggnationer kan leda till mycket stora investeringskostnader som följd. Bolaget föreslår att stycket revideras i linje med att säkerhet ska kunna garanteras för personer, oavsett funktionsvariation, med hjälp av ombyggnation, där så är skäligt. Vidare kan det specificeras att om åtgärd i befintlig byggnation efter bedömning inte är möjlig, kan en hyresgäst erbjudas annan bostad där säkra utrymningsvägar är tillgängliga för olika funktionsvariationer, exempelvis på bottenplan.

Med hänvisning till del 3.4 i programmet, om att personer med funktionsnedsättning ska kunna få en bostad på jämlika villkor, kan säkerhet vara svårt att garantera. Detta eftersom säkerhet inte kan garanteras om exempelvis en rullstolsburen person, på jämlika villkor, får en bostad högt upp i ett äldre hus.

Därtill bör belysas att med utgångspunkt ur programmet, riskerar produktions- och förvaltningskostnader öka till följd av ombyggnader och extraåtgärder utöver gällande lagkrav (*bilaga 3*).

Micasa Fastigheter i Stockholm AB:s remissvar har i huvudsak följande lydelse:

Micasa Fastigheter ställer sig positivt till programmet som ger stadens nämnder och styrelser ett förbättrat stöd i arbetet med att förverkliga stadens vision och mål för det

funktionshinderspolitiska arbetet. De fokusområden som lyfts i programmet svarar väl mot möjligheten att nå de övergripande målen i kommunfullmäktiges budget. Programmet är ett bra verktyg för arbetet att uppnå ett Stockholm för alla (*bilaga 4*).

Bostadsförmedlingen i Stockholm AB:s remissvar har i huvudsak följande lydelse:
Bostadsförmedlingen stödjer förslaget till program som bedöms ge tydliga och relevanta utgångspunkter för styrelsernas och nämndernas insatser på området. Det är angeläget att staden vidareutvecklar stadsbyggnad och bostadsförsörjning som tillgodoser målgruppens behov samt avhjälper enkla hinder för tillgänglighet i miljön.

Bostadsförmedlingen framhåller också att det är positivt att programmet har tillförts avsnitt om hälsa och risk för våldutsatthet samt att det finns skäl att särskilt uppmärksamma kvinnors situation vid genomförandet (*bilaga 5*).

Skolfastigheter i Stockholm AB:s (SISAB) remissvar har i huvudsak följande lydelse:
SISAB vill framföra att även nya skolgårdar kan vara svåra att tillgängliggöra då marken ofta är sluttande eller på annat sätt svår att röra sig på med fysisk funktionsnedsättning. Av samma skäl uppstår även problem med att säkerställa parkeringsplatser intill huvudentréer och gymnastiksalar. En förbättring skulle vara om SISAB fick markanvisningar med mer plan yta. Skolgårdars grundförutsättningar bör beaktas redan i planeringskedet inom staden då skolgården ofta tar stor plats i anspråk och är en tillgång till stadens invånare.

Utvärderingen förespråkar slutligen en mer enhetlig redovisning av programmets resultat för att dels underlätta jämförelser mellan nämnder och bolagsstyrelser, dels underlätta för lokala funktionshindersråd och allmänhet att följa hur arbetet enligt programmets fortskrider.

För att programmet ska få slagkraft är det viktigt precis som beskrivs under avsnittet för Genomförande och uppföljning, att bolagen och nämnderna ska kunna påverka sin egen målformulering. Detta motsägs i viss mån av det ovan nämnda om en gemensam resultatredovisning, då resultat ska kunna jämföras i staden. För att göra programmet möjligt att genomföra vill SISAB poängtera att möjligheten att påverka mål- och aktivitetsformulering måste komma före möjligheten att jämföras inom staden. Att införa indikatorer och aktiviteter i ILS är ett steg i rätt riktning för att rent praktiskt underlätta måluppföljningen (*bilaga 6*).

Stockholm Vatten och Avfall AB:s (SVOA) remissvar har i huvudsak följande lydelse:
SVOA ser positivt på att nämnders och styrelserns ansvar för programmets olika fokusområden nu har begränsats till och ska utformas med hänsyn till varje nämnds och bolagsstyrelses uppdrag. Fokuseringen på berörd nämnds eller styrelsens primära verksamhetsområde och att de ska tas fram i dialog med handikappråden kommer att underlätta och effektivisera arbetet med att ta fram detta styrdokument/program samt verka för en ökad enhetlighet. Även positivt att programmet och de tre årliga aktiviteterna kopplas till stadens ledningssystem ILS (*bilaga 7*).

Stockholms Hamn AB:s remissvar har i huvudsak följande lydelse:

Vissa av fokusområdena har ett tydligt medborgarperspektiv vilket framgår i beskrivningarna i programmet, detta gäller exempelvis fokusområde 6. Rätten till bästa möjliga hälsa och fokusområde 8. Rätten att delta i demokrati. Med tanke på medborgarperspektivet är dessa fokusområden svåra för Stockholms Hamnar att arbeta med kopplat till bolagets verksamhet. Det framgår också på sidan 11 att fokusområdena kan ha olika relevans för olika nämnder och bolagsstyrelser och att arbetet måste utformas med hänsyn till varje nämnds och bolagsstyrelses uppdrag. Mot bakgrund av detta bör kraven i fokusområdena och ansvarsfördelningen ses över för att nämnderna och bolagen ska få ansvar för de fokusområden där det tydligt finns en möjlighet att påverka.

I punkt 3.6 Alla ska kunna genomföra resor utan hinder är det viktigt att betona att stadens olika bytespunkter ska vara tillgängliga med den kollektiva trafiken, vilket innebär att samverka med framför allt Stockholms Läns Landsting är viktigt. Ett exempel är terminalen i Värtahamnen som är mycket svår att ta sig till för funktionshindrade då det inte finns någon anslutande kollektivtrafik (*bilaga 8*).

AB Stokabs remissvar har i huvudsak följande lydelse:

Tillgänglighet för medarbetare, besökare och kunder ryms inom ramen för det systematiska arbetsmiljöarbetet och en hälsofrämjande miljö, vilket Stokab kontinuerligt arbetar med. Inom ramen för detta ingår att planera och utforma den omgivande miljön så att den är tillgänglig och användbar för alla (*bilaga 9*).

Stockholms Stadsteater AB:s remissvar har i huvudsak följande lydelse:

Stadsteatern finner att programmet är väl genomarbetat, ger en tydlig struktur samt en god utgångspunkt för stadens tillgänglighetsarbete (*bilaga 10*).

Stockholm Globe Arena Fastigheter AB:s remissvar har i huvudsak följande lydelse:

SGA Fastigheter ställer sig bakom kommunstyrelsens förslag till beslut (*bilaga 11*).

S:t Erik Markutveckling AB:s remissvar har i huvudsak följande lydelse:

S:t Erik Markutveckling anser att förslaget till Program för tillgänglighet och delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2018-2023 ger ett bra stöd för bolaget att fortsätta arbeta med fokusområdena i enlighet med ovan. Om möjligt hade det varit önskvärt med ytterligare förslag på indikatorer under fokusområde 3 som är det fokusområde som är mest aktuellt att beakta med hänsyn till bolagets verksamhet (*bilaga 12*).

Stockholm Business Region AB:s (SBR) remissvar har i huvudsak följande lydelse:

SBR ser positivt på stadsledningskontorets förslag till "Program för tillgänglighet och delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2018-2023" och har inget övrigt att anföra (*bilaga 13*).

Koncernledningens synpunkter

Koncernledningen anser att programmet i sin helhet är bra utformat samtidigt som det finns delar som bör beaktas utifrån bolagens och koncernledningens synpunkter. Koncernledningen vill t.ex. lyfta fram betydelsen av att respektive bolagsstyrelse och bolag formulerar sina egna mål och aktiviteter tillhörande programmet. Detta för att på

bästa sätt möjliggöra ändamålsenlig styrning som integrerar med den befintliga och primära verksamheten.

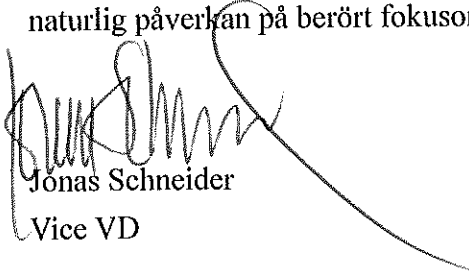
Koncernledningen instämmer i bostadsföretagens synpunkter gällande fokusområdena som handlar om rätten till arbete och försörjning (fokusområde 1) samt rätten att kunna förflytta sig, vistas i och använda Stockholms inne- och utemiljö samt att ha en fungerande bostad och garanteras säkerhet i krig (fokusområde 3).

I fokusområde 1 innehåller programförslaget en formulering innebärande att samma ansvarstagande som bolaget tar ska efterfrågas hos andra arbetsgivare, i upphandlingar. Detta är något koncernen anser skulle behöva förtydligas i fråga om nivån för exempelvis upphandlade entreprenader. Eventuella krav på bolagens entreprenörer utöver redan existerande krav i gällande lagstiftning är fördyrande riskerar att påverka bolagens konkurrenskraft och affärsmässighet negativt samt vara oskäliga ur upphandlingsrättslig synvinkel. Ett sådant krav måste också hanteras med målsättningen för t.ex. bostadsbolagen att hålla hyrorna på rimliga nivåer.

I fokusområde 3 behöver programmet förtydligas om punkterna 3.2 till 3.7 innebär extra åtaganden utöver det som redan fastslås i gällande lagstiftning. Åtaganden utöver gällande lagstiftning riskerar att skapa ett stort behov av ombyggnationer alternativt leda till utpekad ansvar från staden som inte överensstämmer med lagstiftning. Exempelvis under rubrik 3.7 fastställer programmet att stadens nämnder och bolagsstyrelser i planeringen av utrymning, säkerhet och krisberedskap ska se till att alla människor oavsett ålder och funktionsförmåga kan sättas i säkerhet och hållas informerade.

Rubrikens innehåll uppfattas dock något otydligt, då det inte specificerar ansvar eller hur säkerheten kan garanteras. Äldre fastigheter är inte alltid möjliga att anpassa för tillgängliga utrymningsvägar och vissa ombyggnationer kan leda till mycket stora investeringskostnader som följd. Programmet bör revideras i linje med att säkerhet ska kunna garanteras för personer, oavsett funktionsvariation, med hjälp av ombyggnation, där så är skäligt. Vidare kan det specificeras att om åtgärd i befintlig byggnation efter bedömning inte är möjlig, kan en hyresgäst erbjudas annan bostad där säkra utrymningsvägar är tillgängliga för olika funktionsvariationer.

Koncernledningen anser att programmet bör ange tydligare avgränsningar. Tabellen "Nämnders och styrelser ansvar för programmets olika fokusområden" (sid 33) är för generell, vilket leder till otydligare styrning. Bolagen bör hellre ha ett uttalat ansvar i de fokusområden där bolagens verksamhet direkt går att koppla till en utveckling eller naturlig påverkan på berört fokusområde.

Jonas Schneider

Vice VD

Bilagor

1. Remissvar AB Svenska Bostäder
2. Remissvar AB Familjebostäder
3. Remissvar AB Stockholmshem
4. Remissvar Micasa Fastigheter i Stockholm AB
5. Remissvar Bostadsförmedlingen i Stockholm AB
6. Remissvar Skolfastigheter i Stockholm AB
7. Remissvar Stockholm Vatten och Avfall AB
8. Remissvar Stockholms Hamn AB
9. Remissvar AB Stokab
10. Remissvar Stockholms Stadsteater AB
11. Remissvar Stockholm Globe Arena Fastigheter AB
12. Remissvar S:t Erik Markutveckling AB
13. Remissvar Stockholm Business Region AB

HANDLÄGGARE
BO STRÖMVALL
SÄKERHETSCHEF

2018-01-03

08 - 508 370 60
BO.STROMVALL@SVENSKABOSTADER.SE

DNR2017-38545

Remissvar – "Ett Stockholm för alla" – förslag till Program för tillgänglighet och delaktighet och delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2018 – 2023

AB Svenska Bostäder avger följande remissvar i ärendet.

Bakgrund

I stadens budget 2016 bestämdes att programmet för "Delaktighet för personer med funktionsnedsättning" skulle revideras. Revideringen utfördes av kommunstyrelsen i samråd med funktionshindersorganisationer, förvaltningar och bolag.

Bolagets synpunkter

Svenska Bostäder ställer sig positivt till det framtagna förslaget på ett övergripande plan. Bolaget vill dock lämna ett par synpunkter kring ett par formuleringar i texten. Synpunkterna berör två av de åtta beskrivna fokusområdena.

Fokusområde 1 "Rätten till arbete och försörjning"

Det är viktigt att staden, dess förvaltningar och bolag är föredömen på arbetsmarknaden när det gäller att erbjuda arbete till personer med funktionsnedsättning på lika villkor. Det handlar inte bara om anställning av egen personal utan även i samband med upphandling. Svenska Bostäder kan se 1 konflikt med detta just i samband med upphandling. Om Svenska Bostäder ställer sådana krav kan det påverka bolagets affärsmässighet, konkurrenskraft, strida mot LOU, konkurrenslagstiftning och leda till en ökad frekvens av överklaganden.

Fokusområde 3 "Rätten att kunna förflytta sig, vistas i och använda Stockholms inne- och utemiljö samt ha en fungerande bostad och garanteras säkerhet i kris"

Svenska Bostäder arbetar aktivt med säkerhets- och trygghetsfrågor i våra fastigheter. Dessa områden är alltid prioriterade i det dagliga arbetet. Svenska Bostäder föreslår ändringar i texten för underrubrikerna 3.4 och 3.7.

3.4

I texten står det att "Personer med funktionsnedsättning ska kunna få en bostad på bostadsmarknaden på jämlika villkor som andra". Att anpassa hela bostadsbeståndet är idag ekonomiskt orimligt och när det gäller äldre fastigheter kan det till och med vara omöjligt att göra alla lägenheter tillgängliga – I tydligt exempel är dotterbolaget Stadsholmens kulturellt unika bestånd. Svenska Bostäder föreslår att texten ändras till "I det befintliga beståndet ska tillgängligheten förbättras i samband med renovering eller ombyggnation, där så är fysiskt och ekonomiskt skäligt. Om åtgärd i befintlig fastighet inte är möjlig, ska hyresgäst erbjudas tillgänglig lägenhet".

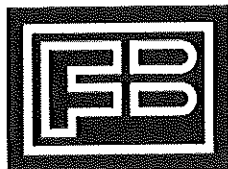
3.7

Punkt 3.7 berör skydd och säkerhet i stadens fastigheter. Här står det i händelse av kris ska staden säkerställa "att alla människor oavsett ålder och funktionsförmåga kan sättas i säkerhet...". På samma sätt som i punkt 3.4 ser Svenska Bostäder svårigheter att bygga om och anpassa hela beståndet så att alla oavsett funktionsförmåga garanteras ett tryggt och säkert boende. Svenska Bostäder föreslår att texten ändras till att staden ska "garantera säkerhet och trygghet för alla oavsett ålder och funktionsförmåga genom ombyggnation och tillgänglighetsanpassning där så är fysiskt och ekonomiskt skäligt". Även när det gäller säkerheten ska hyresgäst med funktionsnedsättning erbjudas annan lägenhet där säkerhet och trygghet kan garanteras.

AB Svenska Bostäder

Pelle Björklund

VD

2018-01-05

Diarienummer: FB 2017/1777

remiss@stadshusab.se

HANDLÄGGARE

annika.hejdepalm@familjebostader.com

Remissvar

Program för tillgänglighet och delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2018-2023

Bakgrund

Familjebostäder har av Stockholms Stadshus AB inbjudits att lämna synpunkter på remissen rörande rubricerat förslag till program.

Familjebostäders kommentarer

Familjebostäder, som har representerats i arbetsgruppen, står bakom tankarna och intentionerna i programförslaget, som ur bolagets perspektiv rör framförallt rätten till arbete och försörjning, rätten att ha en fungerande bostad och rätten till information och kommunikation. Det är angeläget att personer både med och utan funktionsnedsättning har möjlighet att arbeta och försörja sig och uppleva tillgänglighet och säkerhet i bolagets fastighetsbestånd.

Familjebostäder vill dock beröra två områden, där föreslagna formuleringar skulle få för bolaget mindre lämpliga följder:

Fokusområde 1 - Rätten till arbete och försörjning

Programförslaget innehåller en formulering innebärande att samma ansvarstagande som bolaget tar ska efterfrågas hos andra arbetsgivare, i upphandlingar. Bolaget skulle uppskatta ett klarläggande i fråga om nivån härvidlag för upphandlade byggnadsentreprenader. Eventuella krav på bolagets entreprenörer utöver redan existerande krav i gällande lagstiftning riskerar att påverka bolagets konkurrenskraft och affärsmässighet negativt samt vara oskäligen ur upphandlingsrättslig synvinkel.

Fokusområde 3 – Rätten att kunna förflytta sig, vistas i och använda Stockholms inre- och utemiljö samt att ha en fungerande bostad och garanteras säkerhet i kris

I avsnitt 3.2 t o m 3.4 beskrivs de arbetssätt som ska råda avseende bostadsproduktion och i övrigt i bolagets verksamhet. Bolaget har att säkerställa tillgänglighet genom att följa uppställda föreskrifter i bl a Plan- och bygglagen (PBL). Personer med särskilda behov kan erbjudas bostad med särskild service alternativt bostadsanpassning genom Stockholms Stad.

I avsnitt 3.7 anges därefter att planering av utrymning ska ske så att "alla oavsett ålder och funktionsförmåga kan sättas i säkerhet och hållas informerade". Bolagets fastigheter är uppförda vid helt olika tidpunkter och är också mycket olika utformade t ex vad gäller allmänna utrymmen. Även om bolaget bedriver ett mycket väl utvecklat brandskyddsarbete torde det vara orimligt att *garantera* alla människors säkerhet vid brand i en fastighet. Ett brandskyddsarbete som skulle inkludera ombyggnader och extraåtgärder utöver gällande lagkrav torde vidare öka kostnaderna för produktion och förvaltning på ett markant sätt, som inte motsvaras av en förväntad höjd hyresnivå.

Bolaget föreslår med hänvisning till ovanstående att stycket justeras och att programmet istället klarlägger bostadsbolagens skyldighet att följa gällande lagstiftning rörande säkerhet i byggnader.

Anette Sand

VD

Stockholmshem

Remissvar - Ett Stockholm för alla - förslag till Program för tillgänglighet och delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2018-2023

AB Stockholmshem (bolaget) får härmed avge följande remissvar över rubricerat ärende.

Bakgrund

I stadens budget för 2016 angavs att kommunstyrelsen i samråd med kommunstyrelsens funktionshinderråd skulle revidera programmet "Delaktighet för personer med funktionsnedsättning".

Förslaget på reviderat program har tagits fram av stadsledningskontoret i samarbete med funktionshindervisorganisationer, förvaltningar och bolag i staden.

Bolagets synpunkter

Övergripande står Stockholmshem positivt till föreslaget reviderat program. Emellertid vill bolaget upplysa om viss svårighet i att uppnå programmets mål med rådande formuleringar. Synpunkterna berör två av de åtta beskrivna fokusområdena.

Fokusområde 1: Rätten till arbete och försörjning

Stadens verksamheter ska arbeta aktivt med att öka tillgängligheten så att personer med funktionsvariation kan få och behålla ett arbete och ska vara ett föredöme på arbetsmarknaden med att erbjuda jobb på jämlika villkor, till alla. Emellertid kan krav på tillgänglighet i upphandling i förhållande till omfattning och ev otydlighet leda till att anbudsgivare höjer priser eller avstår från att lämna anbud. Denna risk ser bolaget i takt med införandet av alltmer komplexa krav som ställs på entreprenörer som ska lämna anbud även om entreprenörerna de facto redan uppfyller kraven.

Vidare kan denna typ av krav vara oskäligen ur upphandlingsrättslig synvinkel och därmed leda till överklaganden. Ett sådant krav ska iså fall ställas efter noggrann övervägning i det enskilda fallet.

Fokusområde 3: Rätten att kunna förflytta sig, vistas i och använda Stockholms inre- och utemiljö samt att ha en fungerande bostad och garanteras säkerhet i kris

Bolaget värnar om allas säkerhet och arbetar aktivt med att fastigheter, nya som äldre, ska vara säkra och funktionella.

Under rubrik 3.7 fastställer programmet att stadens nämnder och bolagsstyrelser i planeringen av utrymning, säkerhet och krisberedskap ska se till att alla människor oavsett ålder och funktionsförmåga kan sättas i säkerhet och hållas informerade.

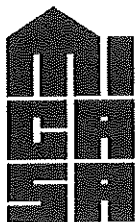
Rubrikens innehåll uppfattas dock något otydligt, då det inte specificerar ansvar eller hur säkerheten kan garanteras. Äldre fastigheter är inte alltid möjliga att anpassa för tillgängliga utrymningsvägar och vissa ombyggnationer kan leda till mycket stora investeringskostnader som följd. Bolaget föreslår att stycket revideras i linje med att säkerhet ska kunna garanteras för personer, oavsett funktionsvariation, med hjälp av ombyggnation, där så är skäligt. Vidare kan det specificeras att om åtgärd i befintlig byggnation efter bedömning inte är möjlig, kan en hyresgäst erbjudas annan bostad där säkra utrymningsvägar är tillgängliga för olika funktionsvariationer, exempelvis på bottenplan.

Med hänvisning till del 3.4 i programmet, om att personer med funktionsnedsättning ska kunna få en bostad på jämlika villkor, kan säkerhet vara svårt att garantera. Detta eftersom säkerhet inte kan garanteras om exempelvis en rullstolsburen person, på jämlika villkor, får en bostad högt upp i ett äldre hus.

Därtill bör belysas att med utgångspunkt ur programmet, riskerar produktions- och förvaltningskostnader öka till följd av ombyggnader och extraåtgärder utöver gällande lagkrav.

Stockholm, 2018-01-10

Linus Johansson
Tf VD

Remissvar avseende ”Program för tillgänglighet och delaktighet för personer med funktionsnedsättning”

Micasa Fastigheter har fått rubricerade ärende på underremiss av Stockholms Stadshus AB för yttrande senast 2018-01-15.

Ärendet kommer att anmälas i Micasa Fastigheters styrelse.

Ärendet

I stadens budget för 2016 fick kommunstyrelsen i samråd med kommunstyrelsens funktionshindersråd i uppdrag att revidera stadens program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2011-2016.

Stadsledningskontoret har utarbetat ett förslag till reviderat program i samarbete med funktionshindersorganisationer, förvaltningar och bolag i staden. Det bygger på FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, barnkonventionen, Europakonventionen och andra internationella konventioner samt svensk funktionshinderspolitik och lagstiftning. Därutöver har en utvärdering av det tidigare programmet beaktats.

Programmet knyter an till den nya inriktningen för svensk funktionshinderspolitik som Myndigheten för delaktighet och regeringen föreslår.^{1 2} En ändring av programmets nuvarande benämning föreslås till ”Ett Stockholm för alla – Program för tillgänglighet och delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2018-2023”.

Det reviderade programmet ska användas av stadens nämnder och bolagsstyrelser i arbetet med att identifiera, förebygga och undanröja de hinder för delaktighet i omgivningen som bristande tillgänglighet och ojämlika levnadsvillkor medför för personer med funktionsnedsättning. Arbetet ska bedrivas med ett funktionshindersperspektiv. Det innebär att staden ska skapa lösningar som redan från början är tillgängliga för alla, att åtgärda befintliga brister i tillgänglighet, att använda individuella stöd och lösningar till de som behöver det samt att förhindra alla former av diskriminering av personer med funktionsnedsättning. Arbetet ska också bidra till ökad jämställdhet och till att barnrättsperspektivet beaktas.

¹ En funktionshinderspolitik för ett jämlikt och hållbart samhälle, MFD juni 2016.

² Nationellt mål och inriktning för funktionshinderspolitiken (prop. 2016/17:188)

Åtta fokusområden för stadens nämnder och bolagsstyrelser preciseras. Arbetet inom varje fokusområde ska, med hjälp av funktionshindersperspektivet, ta sikte på att förverkliga stadens vision och mål om att Stockholm ska vara tillgängligt för alla, oavsett funktionsförmåga, och att personer med funktionsnedsättning ska kunna vara fullt delaktiga i samhället på jämlika villkor som alla andra, utan diskriminering.

Nämnder och bolagsstyrelser ansvarar för att genomföra och förverkliga programmet. Detta görs inom ramen för ordinarie planering och uppföljning av verksamheten samt i samråd med funktionshindersråden. Under varje fokusområde lämnas förslag på indikatorer som nämnder och bolagsstyrelser kan använda som stöd. Programmet utgör också en grund för samverkan inom staden. Det föreslås gälla åren 2018-2023.

Micasa Fastigheters synpunkter

Micasa Fastigheter ställer sig positivt till programmet som ger stadens nämnder och styrelser ett förbättrat stöd i arbetet med att förverkliga stadens vision och mål för det funktionshinders-politiska arbetet. De fokusområden som lyfts i programmet svarar väl mot möjligheten att nå de övergripande målen i kommunfullmäktiges budget. Programmet är ett bra verktyg för arbetet att uppnå ett Stockholm för alla.

Med vänlig hälsning

Maria Mannerholm
VD

Yttrande om program för tillgänglighet och delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2018-2023

Remiss från Stockholm stadshus AB

Sammanfattning

Stadsledningskontoret föreslår i ett tjänsteutlåtande att ett reviderat program för tillgänglighet och delaktighet för personer med funktionsnedsättning ska antas vilket ska vara styrande för nämndernas och bolagens insatser på området.

Bostadsförmedlingen stödjer förslaget till program som bedöms ge tydliga och relevanta utgångspunkter för styrelsernas och nämndernas insatser på området. Det är angeläget att staden vidareutvecklar stadsbyggnad och bostadsförsörjning som tillgodoser målgruppens behov samt avhjälpjer enkla hinder för tillgänglighet i miljön.

Bostadsförmedlingen framhåller också att det är positivt att programmet har tillförts avsnitt om hälsa och risk för våldutsatthet samt att det finns skäl att särskilt uppmärksamma kvinnors situation vid genomförandet.

Bakgrund

Stadsledningskontoret föreslår i ett tjänsteutlåtande att ett reviderat program för tillgänglighet och delaktighet för personer med funktionsnedsättning ska antas vilket ska vara styrande för nämndernas och bolagens insatser på området.

Kommunstyrelsen har remitterat ärendet till Stockholm stadshus AB som därefter har sänt ärendet till Bostadsförmedlingen som underremiss för yttrande.

Sammanfattning av remissen

I stadens budget 2016 angavs att kommunstyrelsen i samråd med funktionshinderrådet ska revidera stadens program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2011-2016. Stadsledningskontoret har utarbetat ett förslag till reviderat program i samarbete med funktionshinderorganisationer, förvaltningar och bolag i staden.

Programmet omfattar åtta fokusområden gällande rättigheter för personer med funktionsnedsättningar. Samtliga områden tar sikte på målen i stadens budget och vad som krävs för att förverkliga dessa. Stadens nämnder och bolagsstyrelser ska utifrån sina uppdrag arbeta med att förverkliga programmet genom att tillämpa ett funktionshinderperspektiv i verksamheterna.

Inledningsvis behandlas rätten till arbete och försörjning. I Stockholms stad ska personer med funktionsnedsättning kunna delta på arbetsmarknaden, i arbetslivet eller i sysselsättning, på jämlika villkor som andra samt kunna försörja sig själva. Här framhålls att tillgängligheten på stadens arbetsplatser ska öka så att personer med funktionsnedsättning ska kunna få och behålla ett arbete. Staden ska vara ett föredöme som arbetsgivare och hinder som utestänger dessa personer från stadens organisation ska identifieras och undanröjas.

Det andra området gäller rätten till utbildning och att få det stöd som behövs för att nå kunskapsmålen. Personer med funktionsnedsättning ska ha rätt till utbildning av hög kvalitet i stadens alla skolformer, utifrån egna förutsättningar och behov. Skolmiljöerna ska vara tillgängliga för alla och nödvändigt stöd ska ges för att alla ska kunna tillgodogöra sig utbildning och nå kunskapsmålen.

Personer med funktionsnedsättning ska också ha rätten att kunna förflytta sig, vistas i och använda stadens miljöer samt att ha en fungerande bostad och garanteras säkerhet i kris. Framkomligheten och möjligheterna att kunna orientera sig och ta del av information på ett tillgängligt sätt ska förbättras och kompletterande individuella insatser såsom tolkning, ledsagning med mera kan bli aktuella. Vid nybyggnation ska stadens nämnder och bolagsstyrelser planera och bygga rätt från början så att tillgängligheten så långt möjligt säkerställs utan behov av anpassningar och åtgärder i efterhand. I den befintliga byggda miljön ska hinder åtgärdas så att den blir användbar för alla oavsett funktionsförmåga. Personer med funktionsnedsättning ska kunna få en bostad på bostadsmarknaden på jämlika villkor som andra.

En annan prioriterad fråga är rätten till information och kommunikation samt att få tillgång till ny teknik. Alla ska kunna få information och kommunicera med stadens verksamheter. Digitala och tekniska lösningar ska gynna alla och ny teknik ska bidra till att den öka delaktighet, självständighet och trygghet, exempelvis i skolan, i arbetslivet och inom vård och omsorg.

Förslaget omfattar också avsnitt om rätten till bästa möjliga hälsa samt om rätten till individuellt stöd. Här understryks att alla personer med funktionsnedsättning ska kunna delta i hälsobefrämjande aktiviteter på fritiden samt att de som behöver stöd vid måltider även ska kunna påverka den egna hälsan genom val av livsmedel m m. Vidare ska staden verka för att alla tidigt får den hälso- och sjukvård samt tandvård som de behöver. När det gäller individuellt stöd ska den enskilde få information om sina rättigheter, om vilket stöd som finns och om hur de kan få tillgång till det. Stödet kan exempelvis handla om att kunna ha ett privatliv samt bilda familj och vara förälder på jämlika villkor som andra. Andra viktiga områden för stöd är den enskildes möjlighet att få vara delaktig i samhällslivet samt att skyddas mot utsatthet, brott och våld.

Slutligen framhålls att personer med funktionsnedsättning även ska ha rätt till en meningsfull fritid samt rätt att delta i demokratin. Staden ska fortsätta att utveckla kultur- och fritidsaktiviteter som alla kan delta i på jämlika villkor. Tillgängligheten i stadens lokaler och miljöer för idrotts-, kultur- och fritidsverksamheter ska öka, exempelvis vad gäller framkomlighet, möjlighet att orientera sig samt att ta del av information. När det gäller demokratisk delaktighet understryks den enskildes möjlighet att kunna rösta, delta i demokratiska beslutsprocesser och ha politiska uppdrag. För att deltagande ska kunna ske på jämlika villkor ska staden arbeta med anpassning av tillgänglighet och information för olika grupper och individers behov.

Nämnder och bolagsstyrelser ansvarar för att genomföra och förverkliga programmet vilket görs inom ramen för ordinarie planering och uppföljning av verksamheten (i stadens integrerade ledningssystem ILS). Ansvaret omfattar också att tillse att det finns tillräcklig kunskap i organisationen för arbetet med programmet. Kommunstyrelsen ansvarar för övergripande samordning och uppföljning av arbetet samt för att vid introduktionen av programmet genomföra utbildningsinsatser för förvaltnings-/bolagsledning och nyckelpersoner.

Bostadsförmedlingens synpunkter

Bostadsförmedlingen stödjer förslaget till program som bedöms ge tydliga och relevanta utgångspunkter för styrelsernas och nämndernas insatser på området. Programmet är väl genomarbetat och anknyter på ett tydligt sätt till FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, till den nationella lagstiftningen och målen på området samt till kommunfullmäktiges vision och mål. Rättighetsperspektivet är mer framträdande än i stadens tidigare gällande program vilket överensstämmer väl med kommunfullmäktiges målsättning i

budget 2018 om att staden ska vara ett föredöme när det gäller skydd och främjande av mänskliga rättigheter.

I programmet understryks vikten av att stadens miljöer görs tillgängliga för personer med funktionsnedsättning. Vid nybyggnation ska staden planera och bygga rätt från början så att tillgängligheten så långt det är möjligt säkerställs utan behov av anpassningar och åtgärder i efterhand. I den befintliga byggda miljön ska hinder åtgärdas så att den blir tillgänglig och användbar för alla oavsett funktionsförmåga. Här är det angeläget att staden kan vidareutveckla stadsplanering och byggande för en jämlik och sammanhållen stad samt att verktyg för socialt värdeskapande m m som används i sammanhanget inkluderar funktionshinderperspektivet. Vidare är det väsentligt att staden upprätthåller tillsyn och vidtar åtgärder för enkelt avhjälpna hinder i den befintliga miljön.

Det är positivt att rätten till att ha en fungerande bostad lyfts fram i stadens program. Personer med funktionsnedsättning ska kunna få en bostad på bostadsmarknaden på jämlika villkor som andra. Här är det angeläget att staden kan stärka och vidareutveckla bostadsförsörjningen för målgruppen för att kunna tillgodose behoven, i nutid såväl som på längre sikt. För att detta ska ske på ett effektivt sätt är det angeläget att berörda styrelser och nämnder utvecklar samverkan i dessa frågor, exempelvis när det gäller utbyggnaden av särskilda boenden, likvärdig information om tillgänglighet vid annonsering av lägenheter, bostadsanpassningar med mera. Det kan finnas skäl att staden också beaktar hur enskilda ska undgå merkostnader på grund av sin funktionsnedsättning när de enligt lagen om stöd och service till viss funktionshindrade (LSS) fått insatsen gruppboende eller bostad med särskild service för vuxna. Detta med tanke på uppföljningar som visar att dessa personer inte sällan får sådana merkostnader och därför blir tvungna att ansöka om försörjningsstöd³

I förslaget framhålls att personer med funktionsnedsättning ska kunna delta på arbetsmarknaden, i arbetslivet eller i sysselsättning på jämlika villkor. Staden ska här vara ett föredöme som arbetsgivare genom att erbjuda anställning, praktikplatser med mera samt genom att utforma kvalifikationskrav för att göra det möjligt att ta tillvara kompetensen hos dessa personer. I denna fråga är det viktigt att staden vid rekrytering fokuserar på kompetens och inkludering vilket innebär att ingen grupp får glömmas bort eller ska känna sig ovälkommen att söka arbete. Det kan också vara intressant att, i enlighet med stadens hållbarhetskommissions förslag, pröva arbetsdifferentiering för att skapa nya arbetstillfällen av specifika arbetsmoment som riktas mot särskilda grupper. Detta kan frigöra resurser hos övrig personal samt ge ökat utrymme för kompetenshöjande insatser både för ordinarie personal och för personer som erbjuds dessa tjänster.

Bostadsförmedlingen konstaterar med tillfredsställelse att förslaget till program omfattar flera viktiga aspekter som synliggör målgruppens förutsättningar att ta del av samhället på lika villkor och som har saknats i det tidigare gällande programmet. Detta gäller framför allt avsnitt gällande hälsa, ekonomi, risken att utsättas för våld samt ett genusperspektiv. Härigenom kan nu även stadens insatser gällande dessa frågor inkluderas på ett tydligt sätt vid genomförandet av programmet.

Jämställdhetsanalys

Enligt kommunfullmäktiges beslut ska nämnder och bolagsstyrelser i samband med beslutfattande göra en jämställdhetsanalys. Beslutsunderlag, exempelvis tjänsteutlåtanden, ska där det är relevant innehålla en jämställdhetsanalys.

³ Regeringens prop 2016/17:188

En analys har genomförts och bedömningen är att förslaget till program (i linje med kommunfullmäktiges budget och de nationella målen) uppmärksammar jämställdhetsfrågorna på ett relevant sätt.

Bostadsförmedlingen konstaterar att det av rapporter från Folkhälsomyndigheten⁴ och Myndigheten för delaktighet⁵ framgår att personer med funktionsnedsättningar har sämre livsvillkor jämfört med den övriga befolkningen samt att detta gäller i ännu högre grad för kvinnor jämfört med män i målgruppen. Kvinnor har också sämre upplevd hälsa, fler erfarenheter av kränkningar samt upplever med otrygghet i vardagen. Mot bakgrund av detta är det viktigt att staden arbeta aktivt med att förbättra situationen för kvinnor med funktionsnedsättningar.

Bilaga

Remiss från kommunstyrelsen:

1. Program för tillgänglighet och delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2018-2023
2. Program för tillgänglighet och delaktighet för personer med funktionsnedsättning. Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande.
3. Utvärdering. Stockholms stads program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning. Ramböll.

---

⁴ Folkhälsomyndighetens folkhälsorapportering och statistik för Stockholmsregionen 2016

⁵ Myndigheten för delaktighet (2016) Utvärdering och analys av funktionshinderpolitiken 2011-2016

Skolfastigheter i Stockholm AB

DNR: 2017-00740
2018-01-15Handläggare: Sofia Johansson
Telefon 08-508 422 23Till: Sara Wallin
Stockholms Stadshus AB

Remiss av förslag till Program för tillgänglighet och delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2018-2023

Socialroteln har remitterat rubricerad remiss till koncernledningen som i sin tur önskar synpunkter från dotterbolagen och däribland SISAB.

SISAB äger och förvaltar skol- och förskolefastigheter i Stockholm. Arbetet med tillgänglighet i lokalerna och på gårdarna har kommit långt och är i nyproduktion en självklar fråga för att skapa bra och trygga miljöer för barn, ungdomar och vuxna som vistas i miljöerna.

SISAB ser positivt på det nya förslaget om ett nytt program för tillgänglighet och delaktighet för personer med funktionsnedsättning och välkomnar särskilt ett strukturerat arbetssätt och uppföljning som gör att det kan bli ett bättre helhetsresultat. En ytterligare positiv utveckling med programmet är att den tidigare detaljorienteringen nu byts till att istället fokusera på ett förhållningssätt som ska skapa driv i frågan.

Den höga ambitionsnivån är positiv för stadens medborgare men SISAB vill samtidigt poängtera de utmaningar som finns i både äldre bebyggelse och inte minst i nybyggnation på ofördelaktiga tomter.

Nedan följer SISAB:s synpunkter på det förslagna programmet.

SISAB:s synpunkter

Som programmet är formulerat i kapitel 2.1 ska nya skolor som staden bygger vara tillgängliga för alla redan från början och i befintliga skolmiljöer ska tillgängligheten successivt förbättras. SISAB vill framföra att även nya skolgårdar kan vara svåra att tillgängliggöra då marken ofta är sluttande eller på annat sätt svår att röra sig på med fysisk funktionsnedsättning. Av samma skäl uppstår även problem med att säkerställa parkeringsplatser intill huvudentréer och gymnastiksalor. En förbättring skulle vara om SISAB fick markanvisningar med mer plan yta. Skolgårdars grundförutsättningar bör beaktas redan i planeringsskedet inom staden då skolgården ofta tar stor plats i anspråk

och är en tillgång till stadens invånare. Vikten av fysiskt utmanande delar på skolgården får inte glömmas bort då den stöder utveckling av barnens grovmotorik och dess inverkan på inlärninng.

SISAB strävar efter att varje nybyggnation ska uppfylla både de lagkrav som finns på tillgänglighet samt egna SISAB-krav. Ett samarbete mellan SISAB och utbildningsförvaltningen pågår där målet är att tillgänglighetsanpassa publika delar i befintliga skolor. Icke publika delar i gamla skolor tillgängliggörs vid behov enligt elevanpassning som bekostas av den enskilda skolan.

För att säkerställa uppföljningen av programmet behöver det enligt utvärderingen finnas relevanta indikatorer i stadens budget. Vidare rekommenderas staden att anpassa uppföljningen mer efter nämnders och bolagsstyrelsers mandat och ansvarsområden samt att stryka kravet på tre aktiviteter per delmål och låta uppföljningen ske mer på resultatnivå. Utvärderingen förespråkar slutligen en mer enhetlig redovisning av programmets resultat för att dels underlätta jämförelser mellan nämnder och bolagsstyrelser, dels underlätta för lokala funktionshindersråd och allmänhet att följa hur arbetet enligt programmets fortskrider.

För att programmet ska få slagkraft är det viktigt precis som beskrivs under avsnittet för Genomförande och uppföljning, att bolagen och nämnderna ska kunna påverka sin egen målformulering. Detta motsägs i viss mån av det ovan nämnda om en gemensam resultatredovisning, då resultat ska kunna jämföras i staden. För att göra programmet möjligt att genomföra vill SISAB poängtera att möjligheten att påverka mål- och aktivitetsformulering måste komma före möjligheten att jämföras inom staden. Att införa indikatorer och aktiviteter i ILS är ett steg i rätt riktning för att rent praktiskt underlätta måluppföljningen.

Claes Magnusson
VD

STOCKHOLM
VATTEN
OCH AVFALL

MALIN WARPARE

REMISSVAR

Till: Stockholm Stadshus AB
Att: Sara Wallin
105 35 Stockholm
sara.wallin@stadshusab.se
remiss@stadshusab.se

Program för TILLGÄNGLIGHET OCH DELAKTIGHET FÖR PERSONER MED FUNKTIONSNEDSÄTTNING

Stockholm Vatten och Avfall (SVOA) stödjer programmets syfte och mål och ser detta styrdokument som ett viktigt underlag för att nå stadens vision och mål om att Stockholm ska vara tillgängligt för alla, oavsett funktionsförmåga och att personer med funktionsnedsättning ska kunna vara fullt delaktiga i samhället på jämlika villkor som alla andra, utan diskriminering.

SVOA ser positivt på att nämnders och styrelsers ansvar för programmets olika fokusområden nu har begränsats till och ska utformas med hänsyn till varje nämnds och bolagsstyrelsens uppdrag. Fokuseringen på berörd nämnds eller styrelsens primära verksamhetsområde och att de ska tas fram i dialog med handikappården kommer att underlätta och effektivisera arbetet med att ta fram detta styrdokument/program samt verka för en ökad enhetlighet. Även positivt att programmet och de tre årliga aktiviteterna kopplas till stadens ledningssystem ILS.

I övrigt har Stockholm Vatten och Avfall inga synpunkter på remissen.

Krister Schultz

Remissyttrande över Ett Stockholm för alla - Förslag till program för tillgänglighet och delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2018-2023

Stockholms Hamnar har tagit del av förslaget på program för tillgänglighet och delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2018-2023, som ersätter stadens program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2011-2016. Stockholms Hamnar välkomnar förslaget på reviderat programmet som lyfter de så viktiga frågorna och ger bolagen och förvaltningarna ett stöd i arbetet.

Programmet är ett styrdokument som stadens nämnder och bolagsstyrelser i ska utgå från när de planerar och följer upp sitt arbete för att nå stadens vision och mål för det funktionshinderspolitiska arbetet. Nämnder och bolagsstyrelser ansvarar för att genomföra och förverkliga programmet, vilket ska göras inom ramen för ordinarie planering och uppföljning av verksamheten samt i samråd med funktionshindersråden. Under varje fokusområde lämnas förslag på indikatorer som nämnder och bolagsstyrelser kan använda som stöd.

I programmet på sidan 33 framgår nämndernas och styrelsernas ansvar för programmets olika fokusområden i en tabellsammanställning. För vissa fokusområden gäller att samtliga nämnder och styrelser har ansvaret. Vissa av fokusområdena har ett tydligt medborgarperspektiv vilket framgår i beskrivningarna i programmet, detta gäller exempelvis fokusområde 6. *Rätten till bästa möjliga hälsa* och fokusområde 8. *Rätten att delta i demokrati*. Med tanke på medborgarperspektivet är dessa fokusområden svåra för Stockholms Hamnar att arbeta med kopplat till bolagets verksamhet. Det framgår också på sidan 11 att fokusområdena kan ha olika relevans för olika nämnder och bolagsstyrelser och att arbetet måste utformas med hänsyn till varje nämnds och bolagsstyrelses uppdrag. Mot bakgrund av detta bör kraven i fokusområdena och ansvarsfördelningen ses över för att nämnderna och bolagen ska få ansvar för de fokusområden där det tydligt finns en möjlighet att påverka.

I punkt 3.6 *Alla ska kunna genomföra resor utan hinder* är det viktigt att betona att stadens olika bytespunkter ska vara tillgängliga med den kollektiva trafiken, vilket innebär att samverkan med framför allt Stockholms Läns Landsting är viktigt. Ett exempel är terminalen i Värtahamnen som är mycket svår att ta sig till för funktionshindrade då det inte finns någon anslutande kollektivtrafik.

På grund av kort svarstid har detta ärende inte behandlats i Stockholms Hammars styrelse.

Med vänliga hälsningar

Johan Castwall
VD

Yttrande över "Program för tillgänglighet och delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2018-2022"

Stockholms stad har högt ställda mål för att garantera alla som bor och verkar i Stockholm full delaktighet i samhället och arbetar sedan länge med att öka tillgängligheten i staden och delaktigheten i samhället för personer med funktionsnedsättning.

Förslaget till program skapar förutsättningar för nämnder och bolag att konkretisera och systematiskt integrera tillgänglighetsarbetet inom den ordinarie verksamheten. I förslaget ges flexibilitet för verksamheterna att utgå från sina huvuduppdrag och sina förutsättningar vilket Stokab välkomnar.

Stokab är ett infrastrukturbolag med huvuduppgift att bygga, hyra ut och underhålla ett passivt konkurrensneutralt fibernät i Stockholmsregionen. Tillgänglighet för medarbetare, besökare och kunder ryms inom ramen för det systematiska arbetsmiljöarbetet och en hälsofrämjande miljö, vilket Stokab kontinuerligt arbetar med. Inom ramen för detta ingår att planera och utforma den omgivande miljön så att den är tillgänglig och användbar för alla. I uppdraget för arbetsmiljö- och personalansvariga chefer ingår att kontinuerligt undersöka, riskbedöma och åtgärda eventuella brister inom sitt verksamhetsområde och utifrån individperspektivet även ge nuvarande och framtida medarbetare de bästa förutsättningar att kunna bidra och vara produktiva. Detta kan innebära individuella lösningar för att kompensera funktionsnedsättning eller brister i tillgängligheten för att ge möjlighet till självständighet och delaktighet.

Med vänlig hälsning

AB Stokab

Staffan Ingvarsson
Verkställande direktör

KULTURHUSET
STADSTEATERN
S T O C K H O L M

Till
Stockholms Stadshus AB

Remissvar "Program för tillgänglighet och delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2018-2023"
Dnr 171-1831/2016

Yttrande

Stockholms Stadsteater AB ("Kulturhuset Stadsteatern") har tagit del av Stadsledningskontorets reviderade förslag till Program för tillgänglighet och delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2018-2023". Vi finner att programmet är väl genomarbetat, ger en tydlig struktur samt en god utgångspunkt för stadens tillgänglighetsarbete.

Stockholm den 17 januari 2018.

Stockholms Stadsteater AB

Sture Carlsson, tf VD

Stockholm 2017-11-24

Tjänsteutlåtande

Dnr: SGAF 2017-060

Remiss gällande Program för tillgänglighet och delaktighet för personer med funktionsnedsättning

Bakgrund

I stadens budget för 2016 angavs att kommunstyrelsen i samråd med kommunstyrelsens funktionshindersråd ska revidera stadens program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2011-2016.

Stadsledningskontoret har utarbetat ett förslag till reviderat program i samarbete med funktionshindersorganisationer, förvaltningar och bolag i staden. Det bygger på FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, barnkonventionen, Europakonventionen och andra internationella konventioner samt svensk funktionshinderspolitik och lagstiftning. Därutöver har en utvärdering av det tidigare programmet beaktats.

Ärendet

Kommunstyrelsen föreslår att kommunfullmäktige beslutar följande.

1. "Ett Stockholm för alla – Program för tillgänglighet och delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2018-2023" godkänns.
2. Stockholm Stadshus AB uppmanas att ge stadens alla bolagsstyrelser i uppdrag att genomföra "Ett Stockholm för alla – Program för tillgänglighet och delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2018-2023".

Ärendets beredning

Detta ärende har beretts inom SGA Fastigheter. Frågan har inte varit uppe i SGA Fastigheters styrelse.

SGA Fastigheters synpunkter

SGA Fastigheter ställer sig bakom Kommunstyrelsens förslag till beslut.

Mats Vikér
Vd

Terese Filipsson 0761- 22 93 93

Underremissvar över ”Ett Stockholm för alla - Program för tillgänglighet och delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2018-2023”

Stadsledningskontorets avdelning för mänskliga rättigheter har tagit fram ett program ”Ett Stockholm för alla - Program för tillgänglighet och delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2018-2023”. Ärendet har av Stockholm Stadshus AB tillsänts S:t Erik Markutveckling för yttrande.

Bakgrund

Programmet för tillgänglighet och delaktighet för personer med funktionsnedsättning är ett stadsövergripande styrdokument som stadens verksamheter ska utgå från när de planerar och följer upp sitt arbete för att nå stadens mål om ett Stockholm som är tillgängligt för alla. Målsättningen med programmet är att personer med funktionsnedsättning är fullt delaktiga på jämlika villkor som alla andra, utan diskriminering. Programmet bidrar med att uppnå visionen om Stockholm som ett socialt, ekonomiskt, ekologiskt och demokratiskt hållbar stad. Förslaget som nu finns framme gäller för 2018-2023 och i och med det utgår det tidigare programmet - Program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2011-2016.

Kommentarer

S:t Erik Markutveckling AB:s uppgift är att äga och förvalta fastigheter/aktier i fastighetsbolag i syfte att främja stadens förmögenhetsförvaltning och utveckling. Bolaget äger och förvaltar kontors-, butiks och lagerfastigheter där en viktig del är att se till att hyresgäster och besökare har möjlighet att vistas under samma förutsättningar i bolagets fastigheter.

Det fokusområde som främst är applicerbart på bolagets verksamhet är delar av fokusområde 3. Nedan följer några exempel:

- *Alla ska kunna förflytta sig, vistas i och använda Stockholms stads miljöer:* Personer med funktionsnedsättning ska ges samma förutsättningar att förflytta sig och få tillgång till bolagets olika miljöer, utomhus och inomhus, på jämlika villkor som alla andra. Bland annat ska bolaget se till att det finns tillräckligt med parkeringsplatser för handikappade och att dessa ligger bra placerade för att underlätta för personer med funktionsnedsättning. Bolaget planerar att inventera samtliga fastigheter med hänsyn tagit till att publik information, så som information i hissar, informationstavlor etc, även blir tillgänglig för personer med funktionsnedsättning.

- *Planera och bygga rätt från början.* I samband med att bolaget gör byggnationer, vanligtvis hyresgästpassningar, beaktas tillgängligheten alltid från början innan projektet genomförs. .
- *Hinder i byggd miljö ska åtgärdas.* I de fall där det finns praktiska och ekonomiska förutsättningar att enkelt avhjälpa hinder för att bolagets lokaler och allmänna platser ska bli tillgängliga för alla oavsett funktionshinder utför bolaget sådana åtgärder.

S:t Erik Markutveckling anser att förslaget till Program för tillgänglighet och delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2018-2023 ger ett bra stöd för bolaget att fortsätta arbeta med fokusområdena i enlighet med ovan. Om möjligt hade det varit önskvärt med ytterligare förslag på indikatorer under fokusområde 3 som är det fokusområde som är mest aktuellt att beakta med hänsyn till bolagets verksamhet.

Bolaget har i övrigt inga ytterligare synpunkter på förslaget.

Marie Wallhammar, VD

Stockholm Business Region

Handläggare: Mattias Rindberg
Tel: 08-508 285 90
E-post: mattias.rindberg@stockholm.se

Program för tillgänglighet och delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2018-2023

Svar på remiss

Stockholm Business Regions förslag till beslut

Stockholm Business Region överlämnar följande tjänsteutlåtande som svar på remiss av ”Program för tillgänglighet och delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2018-2023”.

Ärendet anmäls som kontorsyttrande på styrelsens sammanträde den 6 februari 2018.

Olle Zetterberg

Lena Häggdahl

Ärendet

Socialroteln har remitterat ”Program för tillgänglighet och delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2018-2023” till koncernledningen. Koncernledningen har sänt den vidare i en underremiss till Stockholm Business Region AB (SBR). Svar på remissen ska vara Stadshus AB tillhanda senast den 15 januari 2018.

I stadens budget för 2016 angavs att kommunstyrelsen i samråd med kommunstyrelsens funktionshindersråd skulle revidera stadens program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2011-2016.

Stadsledningskontoret har utarbetat ett förslag till reviderat program i samarbete med funktionshindersorganisationer, förvaltningar och bolag i staden. Det reviderade programmet ska användas av stadens nämnder och bolagsstyrelser i arbetet med att identifiera, förebygga och undanröja de hinder för delaktighet i omgivningen som bristande tillgänglighet och ojämlika levnadsvillkor medför för personer med funktionsnedsättning. Det innebär att med universell utformning skapa lösningar som redan från början är tillgängliga för alla, att åtgärda befintliga brister i tillgänglighet, att använda individuella stöd och lösningar till de som behöver det samt att förhindra alla former av diskriminering av personer med funktionsnedsättning. Arbetet ska också bidra till ökad jämställdhet och till att barnrättsperspektivet beaktas.

Programmet omfattar åtta olika fokusområden som stadens nämnder och bolagsstyrelser ska arbeta med:

9. Rätten till arbete och försörjning.
10. Rätten till utbildning och att få det stöd som behövs för att nå kunskapsmålen.
11. Rätten att kunna förflytta sig, vistas i och använda Stockholms inne- och utemiljö samt att ha en fungerande bostad och garanteras säkerhet i kris.
12. Rätten till information och kommunikation samt att få tillgång till ny teknik.
13. Rätten till bästa möjliga hälsa.
14. Rätten till individuellt stöd.
15. Rätten till en meningsfull fritid.
16. Rätten att delta i demokratin.

Nämnder och bolagsstyrelser ansvarar för att genomföra och förverkliga programmet. Detta görs inom ramen för ordinarie planering och uppföljning av verksamheten. I programmet lämnas förslag på indikatorer, inom fokusområdena, som kan användas och anpassas utifrån vad som är ändamålsenligt för den egna verksamheten. Aktiviteter tas fram och följs upp i samråd med nämndernas eller bolagsstyrelsernas funktionshindersråd.

Bolagets analys och bedömning

SBR ser positivt på stadsledningskontorets förslag till "Program för tillgänglighet och delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2018-2023" och har inget övrigt att anföra.